

YOSHLARNI PEDAGOGLIK KASBIGA PSIXOLOGIK TAYYORLASHNING MUHIM JIHLTLARI

Agayeva Diyora
mustaqil tadqiqodchi
Qarshi davlat universiteti

Annotatsiya: Hozirgi vaqtda o'qituvchilarning kasbiy faoliyati murakkab va qarama-qarshi sharoitlarda amalga oshiriladi. Buning sabablaridan biri, bir tomondan, o'qituvchining kasbiy maqomiga mos keladigan kompetensiya darajasi, talab qilinadigan madaniy daraja va turmush tarzi o'rtasida tafovut mavjud bo'lsa, ikkinchi tomondan, o'qituvchining haqiqiy imkoniyatlari o'rtasida tafovut mavjuddir. Jamiyat esa bu muammolarni hal qilish uchun eng avvalo zamonaviy o'qituvchini ta'minlashi zarur. Bu kasbiy madaniyat darajasiga yuqori va zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy hayot sharoitlariga mos keladigan pedagogik kadrlar salohiyatini yaratish vazifasini o'z ichiga oladi.

Mazkur maqolada yoshlarni pedagogik kasbiga psixologik tayyorlashning muhim jihatlari, ularning o'zini o'zi boshqarish, kasbiy va shaxsiy o'zini o'zi takomillashtirish muammolarini qo'yish hamda hal qilish qobiliyatini rivojlantirish masalalari izchil ilmiy tahlil qilingan.

Kalit so'zlari: pedagog, «ideal men», pedagogik komponentlik, kasbiy takomillashuv, o'z-o'zini anglash, «ideal o'qituvchi», psixologik trening, psixokorreksiya.

ВАЖНЫЕ АСПЕКТЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ МОЛОДЁЖИ К ПРОФЕССИИ ПЕДАГОГА

Агаева Диёра
независимый исследователь
Каршинский государственный университет

Аннотация: В настоящее время профессиональная деятельность педагогов осуществляется в сложных и контрастных условиях. Одна из причин заключается в том, что, с одной стороны, существует несоответствие между уровнем компетентности, соответствующим профессиональному статусу педагога, требуемому культурному уровню и образу жизни, а с другой - существует несоответствие между реальными возможностями педагога. С другой стороны, общество нуждается прежде всего в современном учителе для решения этих проблем. Это предполагает задачу создания потенциала педагогических кадров, обладающих высоким уровнем профессиональной культуры и пригодных к современным социально-экономическим условиям жизни.

В данной статье представлены важные аспекты психологической подготовки молодых людей к педагогической профессии, развития их самоуправления,

профессионального и личностного самосовершенствования, развития способности решать проблемы.

Ключевые слова: педагог, «идеальное Я», педагогический компонент, профессиональное совершенствование, самосознание, «идеальный педагог», психологическая подготовка, психокоррекция.

IMPORTANT ASPECTS OF PSYCHOLOGICAL PREPARATION OF YOUNG TEACHING PROFESSIONS

Agayeva Diyora

independent researcher

Karshi state university

Abstract: Currently, the professional activities of teachers are carried out in complex and contrasting conditions. One of the reasons is that, on the one hand, there is a discrepancy between the level of competence corresponding to the professional status of the teacher, the cultural level required and the lifestyle, and on the other hand, there is a discrepancy between the real capabilities of the teacher. Society, on the other hand, needs to provide a modern teacher above all to solve these problems. It involves the task of creating the potential of pedagogical personnel, which is high in the level of professional culture and is suitable for modern socio-economic life conditions.

In this article, the important aspects of psychological preparation of young people for the pedagogic profession, the development of their self-management, professional and personal self-improvement, and the development of their ability to solve problems are presented.

Keywords: pedagogue, «ideal self», pedagogical component, professional improvement, self-awareness, «ideal teacher», psychological training, psychocorrection.

KIRISH

Pedagog kadrlarni tayyorlashda psixologik omillarga amal qilish ta'lim tizimining barqarorligi, faoliyatning muvaffaqiyatli kechishi va yanada rivojlanishining muhim shartlaridan biridir. Hozirgi vaqtda o'qituvchilarning kasbiy faoliyati murakkab va qarama-qarshi sharoitlarda amalga oshiriladi. Buning sabablaridan biri, bir tomondan, o'qituvchining kasbiy maqomiga mos keladigan kompetensiya darajasi, talab qilinadigan madaniy daraja va turmush tarzi o'rtasida tafovut mavjud bo'lsa, ikkinchi tomondan, o'qituvchining haqiqiy imkoniyatlari o'rtasida tafovut mavjuddir. Jamiyat esa bu muammolarni hal qilish uchun eng avvalo zamonaviy o'qituvchini ta'minlashi zarur. Bu kasbiy madaniyat darajasiga yuqori va zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy hayot sharoitlariga mos keladigan pedagogik kadrlar salohiyatini yaratish vazifasini o'z ichiga oladi.

Ko'rinib turibdiki, yosh o'qituvchining shaxsini oliy o'quv yurtlarida tayyorlash jarayonida kasbiy jihatdan kamol toptirish nafaqat talaba tomonidan ma'lum bilim, ko'nikma va malakalar majmuasini o'zlashtirishni, balki uning shaxsiy o'zini-o'zi

takomillashtirishni ham o'z ichiga oladi. Bo'lg'usi o'qituvchida faol hayotiy pozitsiyani shakllantirish, ta'lim sub'ekti sifatida mas'uliyat, xushmuomalalik, tanqidiylik, o'zini-o'zi nazorat qilish, o'zini-o'zi tug'ri baholash kabi muhim fazilatlar yuksak darajada rivojlangan shaxs bo'lsa, o'z shogirdlarida barkamollikni ko'ra biladi va tarbiyalay oladi. Shuning uchun bo'lajak o'qituvchi shaxsini shakllantirish universitet ta'limining eng muhim vazifasidir. Ushbu muammoni hal qilishda shaxsning psixologik jarayoni, hissiy-irodaviy holati va individual psixologik xususiyatlari rivojlanishining turli bosqichlarida ular bilan ishlab borish juda muhimdir.

Ma'lumki, bolaning shaxs sifatida shakllanishi ontogenezning yoshlik bosqichida alohida ahamiyatga ega. Bu ma'lum yoshdagi psixologik imkoniyatlarning yangi shakllar bilan belgilanadi, ular o'sib borayotgan bolaning to'liq shaxs sifatida rivojlanishi uchun asos yaratadi, Natijada, hayotda o'zining munosib o'rnini topishi va zamonaviy jamiyatning tez o'zgaruvchan sharoitlariga nisbatan o'z pozitsiyasiga ega bo'lishga, ko'plab hayotiy muammolarni mustaqil ravishda hal qilishga qodir, ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan faoliyatda muvaffaqiyat qozonishga erishadi. O'smirlik davrida o'z-o'zini anglashning intensiv o'sishi kuzatiladi. Yosh yigit shaxsiy va kasbiy o'zini o'zi belgilash muammosini hal qilish bilan duch keladi, hayotning ma'nosi anglab, mavjud muammolarni hal qiladi va shuning uchun u o'zini o'zi anglashning o'sishi va rivojlanishini boshdan kechiradi.

Zamonaviy talaba esa jamiyat talablari bilan shunday sharoitda yuzlanadi-ki, uning muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'zini hayot kontekstida mavjud vazifa va mas'uliyatni tushunishga asoslangan faoliyatiga bog'liq.

Talabalar ilk o'spirinlik (16-18 yosh) va o'spirinlikning ikkinchi bosqichi (19-25 yosh) [8] bilan bog'liq bo'lishi mumkin. B.G. Ananevning ta'kidicha, yosh davrining bu bosqichi yoshlar uchun qo'shimcha ta'lim va kasbiy tayyorgarlik, muayyan kasbiy rollarni o'zlashtirish va mustaqil hayotning boshlanish davri sifatida belgilanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bir qator tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, hayotning ma'nosi, insonning maqsadi, o'z shaxsiy xususiyatlarini aniqlash masalalari ushbu yoshda ayniqsa dolzarb bo'lib qoladi. Axloqiy muammolar, o'zini-o'zi bilish, o'zini o'zi anglash va o'z-o'zini tarbiyalash psixologiyasiga katta qiziqish bilan qaraydi [3]. Bu yoshda o'z-o'zini hurmat qilish «ideal meni»ni «haqiqiy men» bilan taqqoslash orqali amalga oshiriladi. Ammo «ideal men» hali tekshirilmagan va haqiqiy shaxsning o'zi tomonidan to'liq baholanmagan bo'ladi. O'spirin shaxsining rivojlanishidagi bunday ob'ektiv qarama-qarshilik unda o'ziga ishonchsizlikni keltirib chiqarishi va tashqi tajovuzkorlik, va o'ziga ishonchsizlik hissi bilan birga namoyon bo'lishi mumkin [5]. Bu holat biroz o'smirning rivojlanish xususiyatlariga o'xshab ketadi.

Universitetdagi ta'lim jarayonida talabalar shaxsini rivojlantirish masalalari B.V. Kaygorodov [2] tadqiqotlarida tahlil qilingan. Uning fikricha, o'qishning birinchi yillarida talabalar jamiyatdagi o'z o'rnini aniqlashga, yangi hayotga moslashishga, turli

xil ijtimoiy munosabatlarda faol pozitsiyani egallashga harakat qilishadi, bu jarayonda o'zlari boshqalar bilan teng ravishda harakat qilib, jamiyatga o'z hissasini qo'shadi va jamiyatda o'z-o'zini anglashning yangi darajasini rivojlantiradi. Ko'p odamlar o'zlarini isbotlashga, o'zlarini boshqalarga qarama-qarshi qo'yishga, boshqa odamlarga (kursdoshlar, o'qituvchilarga) nisbatan o'z pozitsiyalarini ifoda etishga intiladilar, shu bilan atrofdagilar tomonidan e'tirof, ishonch va iltifot qozonadilar. Birinchi va ikkinchi yillarda faoliyatning shaxsiy (kommunikativ) tomonining rivojlanishi va amalga oshirilishi sodir bo'ladi. Talabalar uchun uchinchi yil burilish nuqtasidir, chunki bu faoliyat to'yingan bo'lib, to'rtinchi kursda rivojlanadigan va magistratura bosqichlarida maksimal darajada amalga oshiriladigan fan-amaliy faoliyatning aktuallashuviga olib keladi. Jamiyatda shaxsning dunyoqarashi va qadriyat yo'nalishlari, kasbiy manfaatlari, o'zini o'zi anglashi hamda o'zini-o'zi real baholay olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bo'lajak o'qituvchi shaxsini shakllantirish jarayonida pedagogik amaliyot alohida ahamiyatga ega. Bu, birinchi navbatda, talabalarga nazariy tayyorgarlik jarayonida olingan o'z-o'zini tartibga solishning sub'ektiv tajribasini pedagogik o'zaro ta'sir jarayonida haqiqiy amaliyotda sinab ko'rish imkonini beradi; o'z qobiliyatini bu borada o'qituvchiga qo'yilgan talablar bilan bog'lash imkoniyati yuz beradi, natijada kamchilik va muammolar aniqlanadi. O'qituvchilik amaliyoti davomida ideal o'qituvchining «modeli» (shaxsiyat va faoliyat) va «asl holat» o'rtasida nomuvofiqlik mavjudligi oydinlashadi. Bir qator izlanishlar shuni ko'rsatdiki, yangi g'oyani qurish modeli odatda aniq o'qituvchi-ustozning faoliyati bo'lib, uning rahbarligida talaba amaliy mashg'ulotlardan o'tadi.

«Yaxshi, namunali» o'qituvchi haqidagi nazariy g'oyalarni tushunish, o'z kuzatishlari, o'z faoliyati natijalarini va o'z-o'zini baholash asosida «eng ma'qul» o'qituvchi, ya'ni o'sha talaba shaxsining imkoniyatlariga mos keladigan o'z imidjini rivojlantiradi.

Bularning barchasi talabalarining o'zini o'zi boshqarish, kasbiy va shaxsiy o'zini o'zi takomillashtirish muammolarini qo'yish va hal qilish qobiliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi.

MUHOKAMA

Bu muammolarni hal qilish uchun, albatta psixologik bilimlar juda zarur. Biroq, mavjud dasturlar tahlili shuni ko'rsatadiki, psixologiya kurslarida bu masalalarga kam e'tibor beriladi. Mualliflar pedagogika universitetida o'qish davrida uning shaxsini o'z-o'zini takomillashtirish muammolarini yetarli darajada chuqurlashtirmasdan, bo'lajak o'qituvchining shaxsini shakllantirish, kasbiy mahoratini oshirish va shakllantirish masalalarini alohida ko'rib chiqadilar. Psixologiya o'quv dasturlarida bu izolyatsiya tasodifiy emas. Bu, birinchi navbatda, psixologiya fanining o'zi bo'lajak o'qituvchilarning shaxsiy va kasbiy o'zini-o'zi takomillashtirishning psixologik asoslarini yetarli darajada ochib bermaganligi va o'qituvchilarning shaxsiy va faoliyat xususiyatlarining ijobiy va salbiy ko'rinishini ko'rsatadigan konseptual modelni

yaratmaganligi bilan izohlanadi. O'qituvchi oliy o'quv yurtlariga tayyorgarlik davrida va shu asosda pedagogika oliy o'quv yurtlarida mavjud o'qish sharoitida ijobiy tomonlarni rivojlantirish va salbiy xususiyatlarni bartaraf etish yo'llari belgilab olinardi. Shunday qilib, pedagogik mahorat va shaxsiy rivojlanish uchun zamonaviy talablarga javob beradigan pedagogik salohiyatni shakllantirish vazifasi kelajakdagi o'qituvchining universitetda o'qishi davomida shaxsiy va kasbiy takomillashtirish samaradorligini oshirish uchun psixologik shart-sharoitlarni aniqlashtirish muammosini qo'ymoqda.

Biz kasbga kirish uzluksiz va uzoq davom etadigan jarayon ekanligidan kelib chiqsak, o'qituvchining shaxsiyati ta'lim holatini belgilovchi asosiy ko'rsatkichdir. Jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy taraqqiyoti natijalari, mustaqil hayotga qadam qo'yayotgan yosh avlodning paydo bo'lishi bevosita o'qituvchining madaniyati va kasbiy tayyorgarligi darajasi, manfaatlar kengligi va fuqarolik pozitsiyasiga bog'liq. Biroq, bugungi kunda chuqur qarama-qarshilik mavjud bo'lib, uning oqibatlarini har bir talaba, har bir mutaxassisda namoyon bo'ladi: pedagogika fakulteti yoki universitet bitiruvchisini baholashda asosiy mezon hali ham bilim bo'lib, uning kasbiy muvaffaqiyatidagi ma'lum bir omili bo'ladi, xolos. Aslida, bitiruvchining faoliyati va uni natijalariga qarab baholash kerak. Faoliyat - bu shaxsning shakllanishi, yaxlitligi, ma'naviy boyligi, axloqiy va estetik ko'rinishidir.

Bu qarama-qarshilikning manbai shundaki, pedagogika oliy o'quv yurtlari birinchi navbatda fan o'qituvchilarini tayyorlaydilar, o'qituvchilarning shaxsiy tayyorgarligiga kam e'tibor va vaqt ajratadilar. Shunday qilib, psixologiya fani o'quv rejasida minimal soatlar va qoida tariqasida, birinchi kursda yoki ko'pi bilan ikkinchi kursda beriladi. Shubhasiz, o'qituvchilik amaliyotidan o'tayotgan talabalarga psixologik bilimlar (ham nazariy, ham amaliy) yetishmaydi. Va nafaqat bilim, balki pedagogik faoliyatning psixologik sharoitlari va ma'nosini chuqur anglash, unga psixologik tayyorgarlikni chuqur o'ziga xos, alohida munosabat va maxsus bilimni talab qiladigan tarzda shakllantirish muhim hisoblanadi.

Masalan, sinfda intizomni qanday o'rnatish mumkin? Qanday qilib darsni psixologik jihatdan to'g'ri tuzish kerak? Dars davomida talabalarning diqqatini qanday jalb qilish kerak? O'zingizni darsga psixologik jihatdan qanday tayyorlash kerak? Bolalardan qo'rqishni qanday to'xtatish kerak? Umumlashgan bolalar bilan emas, balki ma'lum bir bola bilan har bir aniq holatda nima qilish kerak? Ota-onalar jamoasi uchun psixologik maslahatni qanday tashkil qilish kerak? Shu va boshqa ko'plab savollar o'quvchilar tomonidan o'qituvchilik amaliyotida so'ralayotgani ahamiyatlidir. O'qituvchilik amaliyoti davomida har bir talaba uchun psixologiya o'qituvchisiga ajratilgan bir soat ichida ularga javob berish, darsda qatnashish, hech bo'lmaganda ba'zi tavsiyalar berish va nihoyat, o'quvchining psixologik holati haqida maslahatlashish mumkinmi? Yuqori kurslarda, ayniqsa, o'qituvchilik amaliyotidan so'ng ko'proq o'quvchilarning kelajakdagi kasbidan ko'ngli qolishi ajab emas.

Universitet va talabalarining kasbiy yoʻnalishi oʻrtasida mavjud tafovut mavjud. Ehtimol, muammo shundaki, oʻqituvchilik kasbi talabalar shaxsidagi hayotiy yoʻnalishlarning muhim qismiga aylanmagan.

Koʻrinib turibdiki, bu muammoni faqat pedagoglar tayyorlaydigan oliy taʼlim muassasalari talabalarining psixologik tayyorgarligini chuqurlashtirish orqali hal qilish mumkin. Biroq, bunday muammoni hal qilish uchun murakkab qidiruv va koʻplab eksperimental tadqiqotlar talab etiladi.

Bizning fikrimizcha, aynan psixologik fanlar va oʻqituvchi-psixologning oʻzi oʻquvchilarni kasb (oʻqituvchi kasbini) tanlashlarida oʻzlarining shaxsiy qadriyatlarini, hayot maqsadlari va mazmunini, qobiliyatlari va qoʻllanish doirasini anglash va roʻyobga chiqarishga yoʻnaltirishga qodir, bu orqali shaxsiy va kasbiy bilimlarga yordam beradi. Tadqiqotimiz maʼlumotlariga asoslanib, shuni aytish mumkinki, universitetda boʻlajak oʻqituvchilarning psixologik yoʻnalishining uchta darajasi: past, oʻrta, yuqori darajasi mavjudligi aniqlandi.

NATIJA

Eksperimental ish natijalari shuni koʻrsatadiki, universitetda talabalar uchun oʻz-oʻzini takomillashtirish tizimini maqsadli ishlab chiqish har bir oʻqish yili uchun va maktabda qolishning butun davri uchun belgilangan aniq maqsad va vazifalarga muvofiq amalga oshirilishi mumkin boʻlgan murakkab jarayondir. Boʻlajak oʻqituvchilarni kasbiy pedagogik faoliyatga psixologik yoʻnaltirish tizimining ajralmas qismi sifatida kasbiy va shaxsiy oʻzini oʻzi takomillashtirishning yaxlit jarayoni universitetdan oldingi tayyorgarlik davri va yosh oʻqituvchining maktabga moslashish davri – amaliyotni ham oʻz ichiga olishi kerak.

Oʻqituvchilik kasbi uchun biz ishlab chiqqan psixologik yoʻnalish tizimi quyidagi bosqichlarni oʻz ichiga oladi:

1) oʻquvchilarning oʻqituvchilik kasbi haqidagi tasavvurlarini shakllantirish. Ish shakllari: yuqori sinf oʻquvchilari bilan maʼruzalar, suhbatlar, ochiq eshiklar kuni, maktab oʻquvchilarini universitetdagi ijodiy laboratoriyalar ishiga jalb qilish, pedagogik qobiliyatlarni rivojlantirish uchun toʻgaraklar tashkil etish;

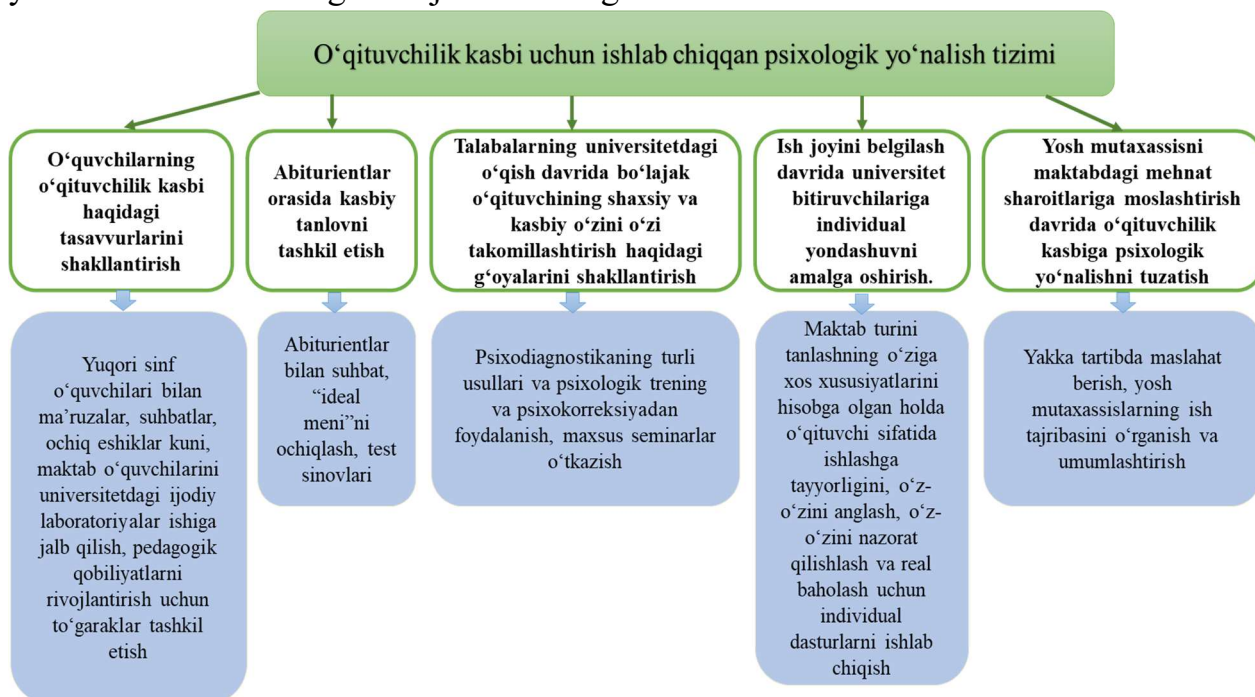
2) abituriyentlar orasida kasbiy tanlovni tashkil etish. Ish shakllari: abituriyentlar bilan suhbat, “ideal meni”ni ochiqlovchi, test sinovlari;

3) talabalarining universitetdagi oʻqish davrida boʻlajak oʻqituvchining shaxsiy va kasbiy oʻzini oʻzi takomillashtirish haqidagi gʻoyalarini shakllantirish. Ish shakllari: psixodiagnostikaning turli usullari va psixologik trening va psixokorreksiyaning foydalanish, maxsus seminarlar oʻtkazish ;

4) ish joyini belgilash davrida (umumiy taʼlim maktabi, xususiy maktab, kasb-hunar maktabi va boshqalar) universitet bitiruvchilariga individual yondashuvni amalga oshirish. Ish shakllari: maktab turini tanlashning oʻziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda oʻqituvchi sifatida ishlashga tayyorligini, oʻz-oʻzini anglash, oʻz-oʻzini nazorat qilish va real baholash uchun individual dasturlarni ishlab chiqish;

5) yosh mutaxassisni maktabdagi mehnat sharoitlariga moslashtirish davrida o'qituvchilik kasbiga psixologik yo'nalishni tuzatish (psixokorreksiya va psixoprofilaktika usullaridan foydalanish). Ish shakllari: yakka tartibda maslahat berish, yosh mutaxassislarning ish tajribasini o'rganish va umumlashtirish.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy pedagogik faoliyatga psixologik yo'nalishini ta'minlash bo'yicha universitet o'qituvchilari ishining har bir bosqichi kasbiy va shaxsiy takomillashtirishga psixologik yo'nalishni shakllantirishni o'z ichiga oladi. Shakllantiruvchi ta'sirlar kasbiy va shaxsiy o'zini o'zi takomillashtirish modeliga va ushbu modelni joriy qilish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarni bilishga muvofiq qurilgan. Bunday shartlar, birinchi navbatda, o'qituvchi faoliyatining xususiyatlari va uning kasbiy ahamiyatli shaxsiy fazilatlariga haqida g'oyalar va tushunchalarni shakllantirishni o'z ichiga oladi. Agar maktab o'quvchilari o'qituvchilik faoliyatining individual jihatlari va shaxsning ijobiy va salbiy xususiyatlarining mumkin bo'lgan ko'rinishlari bilan tanishsa, u holda talabalar psixologiya kursining bir qismi sifatida ideal o'qituvchi modellarini va uning faoliyati tuzilishini o'rganadilar. Yana bir shart - bu o'z shaxsiyati va faoliyatini bilish, tahlil qilish, tashxislash jarayonlarining rivojlanishi. Agar maktab o'quvchilari va abituriyentlar o'z-o'zini kuzatish ma'lumotlariga va maktab psixologi, maktab va universitet o'qituvchilarining diagnostika va tuzatish ishlari natijalariga tayansa, talabalar diagnostika vositalari bilan tanishadilar va ulardan amaliy mashg'ulotlarda va o'quv amaliyotida psixologik treninglardan foydalanadilar. Maktab o'qituvchisi va o'zi haqidagi bilimlar o'qituvchining «ideal meni» haqidagi g'oyalarni shakllantirishga yordam beradi, ular birinchi navbatda universitetda o'qish paytida, keyin esa yosh o'qituvchining amaliyoti davomida boyitiladi va rivojlanadi.

O'qituvchining «ideal meni» va «haqiqiy meni» g'oyalarini shakllantirish maktab o'quvchilari, talabalar va yoshlarda kasbiy va shaxsiy o'zini-o'zi takomillashtirish va unga mos keladigan jarayonlarni rivojlantirishga e'tiborni shakllantirish uchun asosdir.

Yuqorida ta'kidlanganidek, o'qituvchining shakllantiruvchi ta'sirlari yuqorida tavsiflangan kasbiy va shaxsiy o'zini o'zi takomillashtirish modeliga muvofiq qurilgan. Ammo ushbu modelni joriy etish shaxsning o'z mazmun-mohiyatini qurish, uning xulq-atvori va kasbiy faoliyatidagi rivojlanishida kamchiliklarni bartaraf etish sifatida o'zini-o'zi takomillashtirish g'oyasi asosida mumkin. Bu juda keng tushuncha o'smirlik davrida, eng muhim yangi shakllar - onglilik va iroda paydo bo'lganda rivojlanadi. Maktab o'quvchilarida o'z-o'zini bilish, o'z-o'zini anglash, o'zini ichidan his qilish, o'z-o'zini tashxislash, o'z maqsadlariga erishish uchun o'z ustida ishlash qobiliyatini rivojlantirish kasb tanlash, haqiqiy professional o'qituvchi bo'lishga tayyorlikni shakllantirish o'zini o'zi takomillashtirish jarayonining xususiyatlarini ochib berishga imkon beradigan asosdir.

Bo'lajak o'qituvchining «Haqiqiy meni» va «Ideal meni» o'rtasidagi nomuvofiqlikni aniqlash o'qituvchilik kasbini tark etish uchun asos bo'lmaydi. Siz allaqachon maktabda «o'sish nuqtalari»ni, ayniqsa shaxsiy narsalarni, kattalar va o'z-o'zini boshqarish yordamida ularga qarab harakat qilish yo'llari va usullarini topishingiz mumkin, ushbu usullarni to'liq amalga oshirasiz va kasbiy tayyorgarlikka o'sish darajasini oshirish imkoniyatiga ishonch hosil qilishingiz mumkin. Shunday qilib, kasbiy va shaxsiy o'zini o'zi takomillashtirish modelining barcha tarkibiy qismlari bo'lajak o'qituvchi bilan ishlashning birinchi bosqichida paydo bo'ladi. Keyingi bosqichlarda alohida komponentlarning ahamiyati turli darajadagi yorqinlik bilan «ta'kidlangan».

O'qituvchilik kasbini tanlayotganda ariza beruvchilar uchun birinchi ikkita komponent muhim ahamiyatga ega. Darhaqiqat, abituriyentning «Haqiqiy meni» va «Ideal meni» o'rtasidagi nomuvofiqlik yoki moslikni aniqlash va mumkin bo'lgan «o'sish nuqtalari» ni aniqlash, bir tomondan, o'z tanlovining to'g'riligini mustahkamlashga xizmat qiladi, boshqa tomondan, ular o'z imkoniyatlari va qobiliyatlarini to'liqroq ochib berishga, psixologik bilimlarni chuqur o'rganishga va uni universitetda o'qish jarayonida amaliy qo'llashga undaydi.

O'qituvchining eng to'liq shakllantiruvchi ta'siri talabalar bilan ishlashda amalga oshiriladi. Psixologiyaga alohida o'rin beriladi, uni o'rganish jarayonida aslida «Ideal o'qituvchi» qanday, o'qituvchining «Ideal meni», bo'lajak mutaxassisning «Real meni» tushunchalarining mohiyati ochib beriladi. Har qanday materialdan foydalanib, birinchi kursda siz talabalarni mikro tushunchalar bilan tanishtirishingiz mumkin so'l o'zgarishlar, turli o'quv fanlari bo'yicha har qanday mavzularni o'rganishda mikro o'zgarishlarning imkoniyatlari va o'ziga xos xususiyatlarini ochib berish, talabalarining xotirasida, fikrlashida, tasavvurida, faoliyatida mikro o'zgarishlarga erishish qobiliyatini rivojlantirish, o'quvchilarning e'tiborini rivojlantiruvchi o'qitish usullariga

jalb qilish, maxsus seminarlar, psixologik treninglar va boshqa shakllardan o‘rinli va samarali foydalanish, bu esa professional bo‘lish jarayonida makro-o‘zgarishlarga imkon beradi.

Turli mavzularga asoslanib, o‘qituvchi talabalarni «kasbiy va shaxsiy o‘shish nuqtalari» tushunchasi bilan tanishtirishi va o‘z-o‘zini takomillashtirish konsepsiyasini o‘z kasbiy va shaxsiy o‘shish nuqtalarini aniqlash asosida o‘zini o‘zi o‘zgartirishning uzluksiz jarayoni sifatida tanishtirishi mumkin. Bizning tadqiqotimiz shuni ko‘rsatdiki, kasbiy va shaxsiy o‘zini o‘zi takomillashtirishning to‘liq modelini dastlabki psixologik asoslash bilan joriy etish, butun jarayonning o‘ziga xos tasviridan tarkibiy qismlarni mavhumlash, o‘ziga xoslik xususiyatlarini bilish, har bir komponentning ahamiyati va ular o‘rtasidagi munosabatlarni anglash orqali yaxlit modelni shakllantirish hamda undan namuna sifatida samarali foydalanish mumkin. Ushbu model o‘quv jarayonida amalga oshiriladi, kasbiy va shaxsiy o‘zini o‘zi takomillashtirishning paydo bo‘lgan jarayonlarini tartibga soluvchi rol o‘ynaydi. Psixologik-pedagogik bilimlar va amaliy ko‘nikmalar hajmining kengayishi bilan model tobora to‘liq psixologik asoslanadi va o‘quv faoliyatida ham, ish joyini belgilash davrida ham, ayniqsa yosh mutaxassisning maktabdagi mehnat sharoitlariga moslashuvi davrida ham o‘z ifodasini topadi.

XULOSA

Shunday qilib, biz ishlab chiqqan tizimning o‘ziga xosligi shundaki, u nafaqat talabalar bilan ishlashda, balki bo‘lajak o‘qituvchining o‘qituvchilik kasbini tanlashga psixologik tayyorgarligi shakllangan paytdan boshlab uzluksiz o‘z-o‘zini kasbiy takomillashtirish jarayonini ta’minlashga ham xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – 2-е издание. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 272 с.
2. Кайгородов Б.В. Психологические основы развития самопонимания в юношеском возрасте: Дис. ... д-ра психол. наук. М., 1999. – 256 с.
3. Кон И.С. Психология старшеклассника: Пособие для учителя. М., 1980. – 192 с.
4. Митина Л.М. Педагогическое общение: Контакт и конфликт // Школа и производство. 1989. № 10. – С. 10-12.
5. Петровский А.В. Основы педагогики и психологии высшей школы. М., 2013. – 188 с.
6. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Институт общегуманитарных исследований. М., 2016. – 258 с.
7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. Издательство АСТ. М., 2020. – 1638 с.
8. Фелдштейн Д.И. Психология развивающейся личности. Институт практической психологии; Воронеж : МОДЕК, 1996. – 512 с.

